

Välillisten verojen muutokset vuosina 2008–2011 ja niiden tulonjakovaikutukset

Muistiossa tarkastellaan välillisten verojen tulonjakovaikutuksia. Erityisesti keskitytään vuosina 2007–2011 tehtyihin välillisen verotuksen muutoksiin. Ensimmäisessä luvussa esitetään välillisen verotuksen lakimuutokset, jotka on laskelmissa otettu huomioon. Toisessa luvussa käydään läpi aineistopohja. Aineistona käytetään pääasiassa Tilastokeskuksen vuoden 2006 Kulutustutkimusta. Kolmannessa luvussa esitetään tulokset välillisten verojen muutoksien tulonjakovaikutuksista.

1 Välillisten verojen muutokset vuosina 2007–2011

Seuraavassa käydään läpi vuosien 2007–2011 aikana tehdyt ne välillisen verotuksen muutokset, jotka koskettavat suoraan kotitalouksia. Arvonlisäverotukseen on tarkasteltavana ajanjaksona tehty seuraavat muutokset:

- Vuoden 2007 alusta parturi- ja kampaajapalveluiden sekä pienten korjauspalveluiden arvonlisävero alennettiin 22 prosentista 8 prosenttiin määräajaksi vuoden 2010 loppuun. Kokeilua jatketaan vuoden 2011 loppuun.
- 1.10.2009 elintarvikkeiden arvonlisävero alennettiin 17 prosentista 12 prosenttiin.
- 1.7.2010 kaikkia arvonlisäverokantoja nostettiin 1 prosenttiyksiköllä.
- 1.7.2010 ravintoloiden arvonlisäverokantaa laskettiin 22 prosentista 13 prosenttiin.

Valmisteverojen osalta on tehty seuraavat muutokset:

- Alkoholin valmisteveroa nostettiin vuoden 2008 alusta. Tällöin oluen, viinien ja välituotteiden valmisteveroa korotettiin noin 10 prosenttia ja väkevien alkoholijuomien noin 15 prosenttia. Lisäksi vuoden 2009 alusta korotettiin kaikkien alkoholijuomaluokkien valmisteveroa noin 10 prosenttia, lukuun ottamatta alle 2,8 prosenttia etyylialkoholia sisältävät tuotteet. 1.10.2009 korotettiin kaikkien alkoholijuomaluokkien valmisteveroa noin 10 prosenttia. (HE 60/2007, HE 202/2008, HE 70/2009)
- Tupakan valmisteveroa korotettiin vuoden 2009 alusta, jolloin savukkeiden, sikareiden ja pikkusikareiden sekä piippu- ja savuketupakan valmisteveroa korotettiin keskimäärin 10 prosenttia ja savukkeiksi käärittävän hienoksi leikatun tupakan valmisteveroa korotettiin 25 prosenttia. Vuoden 2010 alusta vastaavat korotukset olivat 5 ja 15 prosenttia. (HE 115/2008, HE 134/2009)
- Makeisista ja jäätelöstä veroa kannetaan 75 senttiä kilolta 1.1.2011 alkaen. Samalla virvoitusjuomien veroa korotettiin 4,5 sentistä 7,5 senttiin litralta. Veron piiriin kuuluvat mehut, limonadit, kivennäisvedet, luonnon

kivennäisvedet ja maitoa sisältävät kahviuomat. (HE 148/2010)

- Energiaverosta sähkön veroa (Sähkö I) on nostettu vuoden 2008 alusta 18,8 prosenttia ja 2011 alusta 94 prosenttia. Kevyen polttoöljyn vero nousi 23 prosenttia vuoden 2008 alusta ja 84 prosenttia vuoden 2011 alusta. (HE 61/2007, HE 147/2010)
- Vuoden 2008 alusta bensiinin vero nousi noin 7 prosenttia ja dieselöljy noin 13 prosenttia. Liikenteen polttoaineiden verotusta muutettiin vuoden 2011 alusta dieselpolttoaineiden osalta, mutta koska käyttövoimaveron aleni saman verran, säilyvät kustannukset tältä osin lähes ennallaan. (HE 61/2007, HE 147/2010)
- Vuonna 2011 ajoneuvoveroa muutettiin ikäperusteisesta päästöperusteiseen ajoneuvoveroon. Henkilöautoilla keskimääräinen verorasitus pysyy lähes entisellään. Veron nousu kohdistuu lähinnä paketti- ja matkailuautoihin. (HE 147/2010)

2 Menetelmä ja aineisto

Välillisten verojen reformien tulonjakovaikutuksia tarkastellaan uusimman vuoden 2006 Kulutustutkimuksen avulla. Reformilaskelmat toteutetaan siten, että kaikki vuosien 2007 ja 2011 välillä tehdyt kotitalouksia suoraan koskevat välillisen veron muutokset tulevat nettomääräisesti otettua huomioon laskelmissa. Näin esimerkiksi elintarvikkeiden arvonlisäveron alennusta tarkastellaan 17 prosentista 13 prosenttiin. Sitä, että elintarvikkeiden arvonlisäverokanta oli tarkasteluajanjaksolla jonkin aikaa 12 prosenttia, ei oteta huomioon.

Välillisten verojen tulonjakovaikutuksia tarkastellaan staattisesti. Tämä tarkoittaa, että hinnanmuutoksista aiheutuvia käyttäytymisvaikutuksia ei oteta huomioon. Kuluttajan oletetaan ostavan samat hyödykkeet verotuksen muutoksen jälkeen kuin sitä ennenkin. Täydellisempi analyysi vaatisi simulointimallin, jossa kulutuskäyttäytyminen ja budjettirajoitteet otettaisiin huomioon.

Veron muutoksen oletetaan siirtyvän myös täysimääräisenä kuluttajahintoihin. Pitkällä aikavälillä oletusta voidaan pitää realistisena. Elintarvikkeiden arvonlisäveron kevennys vuonna 2009 onkin todettu siirtyneen täysimääräisesti hintoihin (Peltoniemi ja Varjonen, 2010). Sen sijaan parturi- ja kampaamopalveluiden hinnat laskivat vain puolella veronalennuksen määrästä (Kosonen, 2010).

Laskelmissa käytetty Tilastokeskuksen tuottama Kulutustutkimus sisältää tietoa kotitalouksien tuloista, kulutuksesta ja demografisista tekijöistä. Kulutuksesta on tietoa noin 900 hyödykkeen tasolla. Määrätietoja kulutusaineisto sisältää kuitenkin vain elintarvikkeille. Hyödykkeisiin sisältyvien valmisteverojen osuudet kulutuksesta saadaan panos-tuotos-tutkimuksesta. Näin myös veromuutokset on tehty prosenttimuutoksina.

Kulutustutkimus on ainoa aineisto, jonka avulla hyödykeverojen tulonjakovaikutuksia voidaan arvioida. *Arvonlisäveron ja valmisteverojen tulonjakovaikutuksia arvioidaan muutoksena käytettävissä olevien tulojen ostovoimaan.* Useat valmisteverot, ennen kaikkea energiaverot, vaikuttavat myös muiden tuotteiden tuotantokustannuksiin ja sitä kautta vaikuttavat epäsuorasti näiden hintoihin. Tätä

epäsuoraa vaikutusta ei arvioissa ole otettu huomioon.

Vaikka kulutustutkimus on varsin kattava aineisto kotitalouden kulutuksen kuvaajana, siinä on myös tiettyjä puutteita. Kulutustutkimus kattaa kotitaloussektorin kulutuksesta 87 prosenttia (Tilastokeskus, 2009). Kattavuus vaihtelee hyödykkeittäin. Laskelmissa kulutustutkimuksen tasot on korjattu vastaamaan Kansantalouden tilinpidon tasoja siten, että jokaisen kotitalouden kulutusta korjataan samalla suhdeluvulla, mutta suhdeluku eroaa hyödykeryhmittäin.

Kulutustutkimuksessa lämmitysmenoja on pääosin vain omassa kiinteistössä asuvilla. Asunto-osakeyhtiössä asuvien lämmitysmenot sisältyvät yhtiövästikkeeseen ja vuokralla asuvien pääosin vuokraan. Tilastokeskus (2010) on arvioinut, että hoitokuluista 24 prosenttia on lämmityskulua. Lämmityskulut arvioidaan tämän perusteella asunto-osakeyhtiöissä asuville kotitalouksille hoitovastikkeen perusteella. Vuokralla asuvien lämmityskulut asunnon neliötä kohden oletetaan samaksi kuin asunto-osakeyhtiössä asuvan lämmityskulut keskimäärin asuntoneliötä kohti.

Energiaverot kohdistuvat mm. kevyen polttoöljyn, raskaan polttoöljyn, kivihiilen, maakaasun ja turpeen verotukseen. Siltä osin kun kotitaloudet lämmittävät asuntonsa jollakin muulla kuin sähköllä, käytetään laskelmissa kevyen polttoöljyn veromuutosta. Epätarkkuus vaikutuslaskelmissa koskee kotitalouksia, jotka lämmittävät asuntonsa muulla kuin sähköllä tai öljyllä. Esimerkiksi kaukolämmöllä lämmittävien kotitalouksien lämmityskustannusten nousu riippuu siitä, millä tekniikalla kaukolämpö on tuotettu. Veromuutosten aiheuttamat kustannukset ovat likimain saman suuruiset sähköllä ja öljyllä lämmittävälle kotitalouksille. Kaukolämpötalouksille lisäkustannus saattaa olla pienempi. (HE 147/2010)

3 Tulonjakovaikutukset

Tässä luvussa tarkastellaan, kuinka välillisen verotuksen muutokset vuosina 2007–2011 ovat vaikuttaneet tuloerojen kehitykseen. Puhuttaessa tuloerojen kasvusta ja sen kehityksestä useimmiten tarkastellaan käytettävissä olevien tulojen jakaumia. Käytettävissä oleviin tuloihin vaikuttavat toisaalta palkat, yrittäjätulot, pääomatulot, kotitalouksien saamat tulonsiirrot (ts. bruttotulot) sekä näistä tuloista maksettavat verot. Tarkastelun ulkopuolelle jäävät silloin kulutuksen yhteydessä maksetut välilliset verot: arvonlisäverot ja valmisteverot. Välilliset verot vaikuttavat käytettävissä olevien tulojen ostovoimaan samalla lailla kuin välittömät verot. Lisäksi esim. energiaverot vaikuttavat muiden tuotteiden hintoihin välillisesti. *Välilliset verot ovat luonteeltaan regressiivisiä veroja, koska alemmat tuloluokat kuluttavat suuremman osan tuloistaan* (ks. Riihelä, 2010).

Arvonlisäverokantoja on vuosien 2007 ja 2010 välillä sekä alennettu että korotettu. Elintarvikkeiden, ravintolapalveluiden, kampaaja- ja parturipalveluiden sekä pienten korjauspalveluiden arvonlisäveroa alennettiin. Lisäksi kaikkia arvonlisäverokantoja nostettiin yhdellä prosenttiyksiköllä. Niiden yhteisvaikutuksena arvonlisäverotuksen muutoksilla ei ole ollut suurta vaikutusta tulonjakoon (Taulukko 1).

Periaatteessa arvonlisäverojärjestelmän rakenteen muutoksilla voi olla tulonjakovaikutuksia. Tämä johtuu siitä, että kulutuksen rakenne voi vaihdella tuloiluokittain. Esimerkiksi pienituloiset kuluttavat elintarvikkeisiin suuremman osan kokonaiskulutuksesta kuin suurituloiset. Erot elintarvikkeiden meno-osuuksissa ovat kuitenkin pienentyneet ajan myötä. Koska kulutuksen rakenteet eri tuloiluokissa ovat lähentyneet toisiaan, on alennettujen verokantojen tehokkuus eriarvoisuuden pienentämiseksi heikentynyt, etenkin silloin kun reformi pyritään saamaan verotuloneutraaliksi (Riihelä, 2010).

Valmisteveroja on tarkasteluajanjaksolla nostettu useita kertoja. Alkoholiveroja on korotettu kolme kertaa, tupakkaveroa kaksi kertaa. Vuoden 2011 alusta voimaan tuli makeis- ja jäätelövero. Samalla korotettiin virvoitusjuomaveroa. Liikennepolttoaineiden veroa on nostettu vuonna 2008. Vuoden 2011 energiaverouudistus ei juuri muuttanut liikennepolttoaineiden verorasitusta. Vuoden 2011 alusta sähkön ja lämmityspolttoaineiden verotusta korotettiin voimakkaasti.

Valmisteverojen korotus on laskenut kotitalouksien käytettävissä olevien tulojen ostovoimaa keskimäärin yhdellä prosentilla. Laskelmissa on mukana valmisteveron muutoksen vaikutus kerättävään arvonlisäveroon. Alimmassa desiilissä valmisteverojen korotus pienentää käytettävissä olevien tulojen ostovoimaa hieman yli kaksi prosenttia ja ylimmässä desiilissä 0,7 prosenttia. Valmisteverojen korotukset kasvattavat köyhyysastetta lähes yhden prosenttiyksikön ja Gini-kerrointa noin 0,18 prosenttiyksikköä. Taulukossa 2 on esitetty myös eri valmisteverojen korotusten vaikutukset erikseen käytettävissä oleviin tuloihin henkilötasolla eri tulokymmenyksissä.

Yhteensä välillisten verojen muutokset kasvattivat Gini-kertoimella mitattuja tuloeroja 0,17 prosenttiyksiköllä (Taulukko 1). *Muutokset lisäävät siis välillisen verotuksen regressiivisyyttä.*

Laskelmissa ei ole mukana energiaverojen välillisiä vaikutuksia. Kulutushyödykkeiden tuottamiseen ja jakeluun käytettyjen energiapanosten kustannusosuus kotitalouksissa on suurempi kuin suorien energiemenojen. Lisäksi niiden suhteellinen osuus on kotitalouksien energiemenoista sitä suurempi mitä alemmalla tulotasolla kotitalous on. Siten hyödykkeisiin sitoutuneiden energiakustannusten mukaan ottaminen kasvattaisi ostovoimaeroja.

Taulukko 1. Välillisen verotuksen muutosten tulonjakovaikutukset desiileittäin henkilöä kohti, prosenttia

	Arvonlisä- vero	Valmiste- vero	Välillinen verotus
Toimenpide			yhteensä
Muutos			
Köyhyysaste, %-yksikköä	-0,13	0,90	0,77
Gini-kerroin, %-yksikköä	-0,02	0,18	0,17
Desiilien tulomuutos, %			
1.	0,19	-2,16	-1,97
2.	0,20	-1,50	-1,29
3.	0,15	-1,27	-1,12
4.	0,18	-1,43	-1,25
5.	0,18	-1,22	-1,05
6.	0,19	-1,12	-0,92
7.	0,22	-1,09	-0,87
8.	0,19	-1,01	-0,82
9.	0,18	-0,94	-0,76
10.	0,07	-0,71	-0,64
Kaikki	0,16	-1,09	-0,93

Aineisto: Kulutustutkimus 2006, Tilastokeskus

Taulukko 2. Valmisteverojen muutosten vaikutus käytettävissä oleviin tuloihin desiileittäin henkilöä kohti, prosenttia

Desiili	Virvoitus- juomat	Makeiset ja jäätelö	Alkoholi- juomat	Tupakka	Sähkö ja lämmitys	Liikenteen polttoaineet	Yhteensä
1	-0,04	-0,17	-0,66	-0,59	-0,62	-0,08	-2,16
2	-0,04	-0,19	-0,30	-0,34	-0,54	-0,08	-1,50
3	-0,03	-0,13	-0,30	-0,28	-0,45	-0,09	-1,27
4	-0,03	-0,12	-0,34	-0,39	-0,45	-0,10	-1,43
5	-0,02	-0,11	-0,35	-0,27	-0,38	-0,09	-1,22
6	-0,02	-0,11	-0,31	-0,19	-0,40	-0,08	-1,12
7	-0,02	-0,09	-0,32	-0,22	-0,35	-0,08	-1,09
8	-0,02	-0,08	-0,33	-0,19	-0,32	-0,08	-1,01
9	-0,02	-0,07	-0,34	-0,16	-0,29	-0,06	-0,94
10	-0,01	-0,05	-0,29	-0,08	-0,23	-0,05	-0,71
Kaikki	-0,02	-0,09	-0,33	-0,22	-0,35	-0,07	-1,09

Aineisto: Kulutustutkimus 2006, Tilastokeskus

Lähteet

Kosonen, T. (2010): What was actually cut in the barbers' VAT cut? Government Institute for Economic Research, Working papers 18.

Peltoniemi A. ja Varjonen J. (2010): Elintarvikkeiden alv-alennus ja hintakehitys. Hintaseurannan tulokset ja katsaus kuluttajahintaa määrittäviin tekijöihin. Kuluttajatutkimuskeskus Julkaisuja 1/2010

Riihelä, M. (2010): Arvonlisäveroreformien tulonjakovaikutukset. Muistio Valtiovarainministeriön verotyöryhmälle.

Tilastokeskus (2010): Asunto-osakeyhtiöiden talous 2009. Suomen virallinen tilasto, Asuminen 2010. Tilastokeskus.

Tilastokeskus (2009):Kulutustutkimus 2006. Käyttäjän käsikirja. Käsikirjoja 46. Tilastokeskus.